

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ РЕАЛІЙ В РОМАНАХ
С. В. ЛУК'ЯНЕНКА «НІЧНА ВАРТА» ТА «ДЕННА ВАРТА»

Різноманітність мов нагадує біологічне розмаїття флори та фауни: за даними досліджень приблизна кількість мов у світі становить від 4000 до 6000. Кожна мова унікальна, тому, поряд з загальноживаними словами, в ній існують поняття, притаманні тільки культурі її носіїв. Предмети або явища матеріальної культури, етнонаціональні особливості, звичаї, обряди, а також історичні факти або процеси, які, зазвичай, не мають лексичних еквівалентів в інших мовах називаються *реаліями*.

Переклад національно-специфічних реалій залишається актуальною проблемою сучасної теорії та практики перекладу. Вони часто стають каменем спотикання для перекладача, оскільки їх коректне витлумачення вимагає виходу за межі тексту в широкий контекст. Переклад саме цих одиниць має величезне значення для розуміння тексту в цілому, та для розуміння художнього твору зокрема.

Актуальність дослідження зумовлена важливістю дослідження шляхів правдивого відображення реалій у перекладі, адже саме це дозволяє передати особливості культури, місцевості, країни в певний момент часу. Матеріалом дослідження стали романи С.В. Лук'яненка «Нічна варта» та «Денна варта» та переклад романів англійською мовою, виконаний відомим перекладачем, редактором та засновником журналу «GLAS» Е. Бромфілдом.

Безсумнівно, переклад тексту з однієї мови на іншу – це не лише зіставлення мов, але і культур. В процесі роботи перекладачеві трапляються елементи мови, які не піддаються адекватному перекладу. Це відбувається тому, що в мові перекладу відсутні поняття або явища, які існують у мові оригінального тексту. В теорії перекладу вони отримали назву національно-специфічних реалій (НСР). Питаннями класифікації та перекладу НСР займалися такі вчені, як Л.Л. Нелюбін, В.Н.Комісаров, Я.І.Рецкер, Г.Д.Томахін, Є.В.Бреус, І.С.Олексієва, А.Д. Швейцер, А.А. Голікова, Ю.В. Піввуєва, Л.К.Латишев, В.І. Провоторов, А.В. Федоров, Р.П. Зорівчак, А.Н.Соболев та інші.

Не зважаючи на значну кількість ґрунтовних робіт з цієї тематики, в сучасному перекладознавстві єдиної класифікації реалій досі не існує. Власні класифікації реалій запропоновані О.О. Реформатським, С.П. Флоріним, С.І. Влаховим, І.С. Олексієвою, Л.С. Бархударовим, Г.Д. Томахіним, Є.М. Верещагіним, В.Г. Костомаровим та іншими.

В нашому дослідженні ми дотримуємося класифікації В.С. Виноградова, який поділяє лексичні одиниці, що передають відповідну фонову інформацію, на ряд тематичних груп:

1. Лексика, що називає побутові реалії: а) житло, майно; б) одяг, убори; в) їжа, напої; г) види праці та заняття; д) грошові знаки, одиниці заходи; е) музичні інструменти, народні танці та пісні, виконавці; ж) народні свята, гри; з) звернення;

2. Лексика, що називає етнографічні і міфологічні реалії: а) етнічні і соціальні спільності та їх представники; б) божества, казкові істоти, легендарні місця;

3. Лексика, які називає реалії світу природи: а) тварини; б) рослини; в) ландшафт, пейзаж;

4. Лексика, що називає реалії державно-адміністративного устрою і життя: а) адміністративні одиниці, і державні інститути; б) громадські організації, партії тощо, їх функціонери й учасники; в) промислові і аграрні підприємства, торгові заклади; г) основні військові й поліцейські підрозділи і чини; д) громадянські посади й професії, титули звання;

5. Лексика, що називає ономастичні реалії: а) антропоніми; б) топоніми; в) імена літературних героїв; г) назви компаній, музеїв, театрів, ресторанів, магазинів, пляжів, аеропортів тощо.

6. Лексика, яка відбиває асоціативні реалії: а) вегетативні символи; б) анімалістичні символи; в) колірна символіка; г) фольклорні, історичні і літературно-книжні алюзії (вони містять натяки на поведінку, риси характеру, діяння тощо, історичних, фольклорних і літературних героїв, на події, на міфи, перекази тощо); д) мовні алюзії (вони зазвичай містять натяк на будь-якої фразеологізм, прислів'я, приказку, крилату фразу) [1].

Об'єм вибірки склав 102 реалії, виділені методом суцільної вибірки з тексту, що налічує 384 сторінки.

Найбільш репрезентативною групою виступає група лексики, що називає ономастичні реалії (37,3% від усієї вибірки). Така висока частотність може пояснюватись тим, що лексичний склад твору відтворює сучасну реальність Росії. Наприклад: *Старый Арбат – Old Arbat Street, Выхино – Vukhino*. Другою по репрезентативності (31,7%) є група, що називає побутові реалії. Сюди, наприклад, було віднесено такі реалії, як *двор – inner yard, лестничная площадка – landing*.

Третя за кількістю реалій (12,7%) стала група лексики, що називає реалії державно-адміністративного устрою і життя, наприклад, *милиция – militia, менты – cops*. Асоціативні реалії склали четверту за чисельністю групу (10,6%), наприклад, *деишевка – You screwed up!, халтура – sloppy work*. До групи лексики, що називає етнографічні і міфологічні реалії увійшло всього 8 реалій, що склали, відповідно, 7,8% від усього об'єму вибірки (напр., *упырь – vampire, ворожея – seer*).

Проблемі вивчення реалій та відтворення їх у перекладі присвячено чимало мовознавчих та перекладознавчих досліджень. В представлений статті було використано способи перекладу, запропоновані В. С. Комісаровим, а саме: 1. транскрипція або транслітерація; 2. гіпо-гіперонімічний переклад; 3. уподібнення; 4. описовий переклад; 5. калькування [5, 67].

В залученому матеріалі дослідження за допомогою транскрипції та транслітерації було перекладено 53% від загальної кількості прикладів, напр., *Цой – Tsoi, водка – vodka, барды – "bards"*. У той же час, було виявлено 20 реалій, перекладених описовим способом, що складає 19,6% від усіх залучених прикладів (напр., *костровой – campfire monitor, застолье – the*

table was set). 14,7% реалій перекладено за допомогою уподібнення, що передбачає підбір найближчої за значенням відповідності цій реалії в мові перекладу (напр., *шашилык – kebab, приворот – love potion*).

11,7% перекладено за допомогою калькування, під яким розуміється переклад елементів, які складають назву реалії, на основі регулярних відповідностей, наприклад, *буржуйская электроника – bourgeois electronics, дрянной китайский магнитофон – trashy Chinese tape*. Для гіпо-гіперонімічного способу перекладу характерне встановлення відношення еквівалентності між словом оригіналу, які передають видове поняття-реалію, і словом в мові перекладу, що називає відповідне родове поняття, або навпаки. Серед реалій нашої вибірки таким способом була передана лише 1 реалія *ВДНХ – Economic Exhibition*, що становить 0,9% вибірки.

Слід відзначити, що аналіз перекладу елементів нашої вибірки вказує на те, що досить часто перекладач застосовував комбінації різноманітних способів перекладу. Загалом, серед реалій нашої вибірки до 13 (12,7%) одиниць був застосований комбінований спосіб перекладу. Так, реалії *гжель – Gzhel ceramics, Манежная – Manege Square, Старый Арбат – Old Arbat Street, Новослободская – Novoslobodskaya Station* та інші були перекладені за допомогою транскодування та описового перекладу.

Різні способи перекладу і лексичні одиниці застосовуються і при перекладі реалії, що позначає таке явище російської культури як «бард»:

Не понимаю только, как спать под Высоцкого? Впрочем, на этой мольнице только бардов и можно слушать [8].

I don't understand how anyone can possibly sleep to the sound of Vysotsky's songs, but I suppose that heap of junk wasn't fit for playing anything else [10].

В даному контексті слово «бард» перекладач опускає, але дає натяк на те, що пісні Высоцького немилозвучні. Проте в наступному прикладі ця реалія передається за допомогою транслітерації та, частково, описового перекладу:

Он тихонько перебирал струны гитары, и я едва не застонала, сообразив, что бард — непремный атрибут подобных посиделок [7].

He was quietly strumming the strings of a guitar, and I almost groaned out loud when I realized that songs by the Russian "bards" were an integral element of parties like this [9].

Найбільшу складність при перекладі становлять багатозначні реалії. В нашому випадку до такого типу можна віднести реалію *подъезд*, до кожного зі значень якої перекладач підбирав окремий відповідник, в залежності від значення цього слова у певному контексті. Розглянемо наступні приклади:

Всего-то пять минут до подъезда [7].

The entrance to his house was only five minutes away [9].

В наведеному контексті слово *подъезд* використовується у значенні «вхід до будинку», що зумовлює вибір перекладачем лексеми з відповідною семантикою. Ще один приклад демонструє актуалізацію в рамках лексеми *подъезд* значення «місце проживання», для перекладу якого перекладач використовує уподібнення:

< Она > Живет в соседнем подъезде [8].

< She > lives on the next stairwell [10].

Отже, в представлені статті було проведено систематизацію та аналіз реалій в романах С.В. Лук'яненка «Нічна варта» та «Денна варта», виконаний на основі класифікації В.С.Виноградова. Дослідження виявило, що найчисельнішу групу в залученому матеріалі складають ономастичні реалії (37,3%). Найменш репрезентованою є група групи лексем, що називає етнографічні і міфологічні реалії (7,8%). Серед інших слід також виділити такі групи реалій, як побутові реалії (31,7%), реалії державно-адміністративного устрою і життя (12,7%), асоціативні реалії (10,6%).

Виявлення особливостей перекладу реалій нашої вибірки проводилось на основі класифікації, запропонованої В.С.Комиссаровим. Результати дослідження вказують на те, що найчастіше перекладач використовував спосіб транскодування (53%). Найменш залученим виявився гіпогіпоренімічний спосіб перекладу (0,9%). Не буде перебільшенням сказати, що перекладачу Е. Бромфілду вдалося створити у читача враження, що перед нами не переклад, а автентичний текст, написаний англомовним автором, адже перекладач зробив цей текст максимально близьким і знайомим для сприйняття, при цьому зберігаючи стилістичні особливості та авторські інтонації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградов В.С. Лексические вопросы перевода художественной прозы / В. С. Виноградов. – М.: Издательство Московского университета, 1978. – 271 с.
2. Влахов С.И., Флорин С. П. Непереводимое в переводе: учебное пособие / С. И. Влахов, С. П. Флорин. – М.: Международные отношения, 1980. – 408 с.
3. Галь Н.Я. Слово живое и мертвое: от “Маленького принца” до “Корабля дураков” / Н.Я. Галь. – 5-е изд., доп. – М.: Международные отношения, 2001. – 368с.
4. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение / В.Н. Комиссаров. – М.: ЭТС, 1999. – 424 с.
5. Комиссаров В.Н. Теория перевода. Лингвистические аспекты: учебник для институтов и факультетов иностранных языков / В. Н. Комиссаров. – М.: Высшая школа, 1990. – 253с.
6. Томахин Г.Д. Реалии-американизмы / Г. Д. Томахин. – М.: Высшая школа, 1988. – 239 с.
7. Лукьяненко С.В. Дневной дозор / С.В. Лукьяненко [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.rusf.ru/lukian/books/dnevnoy_dozor
8. Лукьяненко С.В. Ночной дозор / С.В. Лукьяненко [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.rusf.ru/lukian/books/nochnoy_dozor

9. Bromfield A. Day Watch: Sergei Lukyanenko / A. Bromfield. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://booksvampire.com/Vampire_Books/The_Day_Watch.html
10. Bromfield A. Night Watch by Sergei Lukyanenko / A. Bromfield. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://booksvampire.com/Vampire_Books/The_Night_Watch.html